

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ

Барбінова А.В.

аспірант, асистент,

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка*

КОГНІТИВНИЙ КОМПОНЕНТ ГОТОВНОСТІ УЧНІВ ПТНЗ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

Результати аналізу практики виховної роботи в професійно-технічних закладах, дають підстави стверджувати, що існує проблема формування цінностей сімейного життя в учнів професійно-технічних навчальних закладів. Це відбувається через відсутність системності у навчально-виховній роботі, невизначеність підходів у вихованні сімейних цінностей, необґрунтованість педагогічних умов виховання сімейних цінностей під час навчально-виховного процесу.

Внаслідок цього виникають суперечності між об'єктивною потребою сучасного суспільства у формуванні цінностей сімейного життя в учнів професійно-технічних навчальних закладів та розробленістю теоретичних основ формування та розвитку цього феномену.

Аналіз наукової літератури свідчить, що проблема формування цінностей сімейного життя розглядається у світлі різних наук – філософії, соціології, психології, педагогіки. Філософський аспект проблеми цінностей сімейного життя знайшов відображення у працях К. Ясперса, В. Біблера, А. Здравомислова, І. Ільїна, Г. Філонова та інших. Психологічним підходам до формування цінностей сімейного життя присвячені праці О. Бодальова, Л. Виготського, О. Леонтєва, В. Мухіної, В. Слободчикова, та інших. Педагогічні ідеї формування цінностей сімейного життя відображено у працях Ю. Азарова, С. Акутіної, Ш. Амонашвілі, А. Макаренка, В. Сухомлинського, Н. Щуркової та інших.

Система ціннісних орієнтацій є одним із найважливіших компонентів структури особистості. Вона є показником того, що можна очікувати від індивіда. Соціальна позиція, духовний світ особистості зумовлюється, насамперед, тими цінностями, на які вона спрямовує свої зусилля, які об'єкти є для неї найбільш значущими, тобто ціннісні орієнтації виступають як загальний показник спрямованості інтересів, потреб, прагнень особистості та рівня її духовного розвитку.

В результаті аналізу праць з проблеми дослідження науковців різних галузей розуміємо цінності сімейного життя як складне, інтегроване

утворення, що охоплює стійку позитивну мотивацію на створення сім'ї (шлюбу), актуалізацію знань, соціальних умінь і навичок, необхідних для реалізації функцій сім'ї, розвиток особистісних якостей сім'янина, здатність до емпатійного розуміння партнера та конструктивну поведінку у взаєминах.

Цінності сімейного життя – це світоглядні уявлення та моральні настановлення, які засновані на традиційному розумінні інституту сім'ї, відносин людей в сім'ї, відповідальної шлюбної та сімейної поведінки індивіда, що забезпечують культурне та демографічне відтворення суспільства; це еталони, традиції, ідеали, звичаї, що передаються з покоління в покоління, те, що найбільше цінується членами родини.

Особливостями цінностей сімейного життя як особистісних якостей людини є те, що вони є соціальними за своєю природою, але індивідуальними за формами оволодіння та вираження; виконують функцію регуляторів поведінки, охоплюють усі сторони людського буття [2].

Одним із компонентів ціннісного відношення та готовності до сімейного життя учнів ПТНЗ є когнітивний компонент.

Когнітивний компонент ціннісних орієнтацій об'єднує в собі погляди, судження, цінності, які виражають свідому спрямованість особистості на форми життєдіяльності; емоційний характер ціннісних орієнтацій виражається через переживання, почуття. Основу когнітивного компоненту складають пізнавальні потреби, як усвідомлення значущості об'єктивних властивостей, якостей явищ, дійсності, що передбачає пошук особистих сенсів свого власного ставлення до отримуваної інформації, осмислення системи особистих цінностей, тобто активну самостійну розумову діяльність.

В ціннісних орієнтаціях на сім'ю когнітивний компонент проявляється в знаннях про особливості створення і функціонування сім'ї (учні ознайомлюючись з загальноприйнятими нормами сімейного життя починають оцінювати власні наміри й можливості, у раціональному (розсудливому) оцінюванні здійснюється ніби «примірювання» себе до певного типу сім'ї); виникають ціннісні уявлення, які відбивають значущість для особистості сімейного благополуччя.

Наступним показником когнітивного компоненту є рівень уявлень про сімейні цінності, про особисті індивідуальні якості (індивідуальні стійкі психічні особливості людини, які проявляються в його ставленні до оточення, до своїх успіхів та невдач). Йдеться, насамперед, про характерологічні особливості: ставлення до майбутнього чоловіка або дружини – повага, шана, любов; ставлення до себе – самокритичність, скромність, егоїстичність; ставлення до інших членів майбутньої сім'ї – доброзичливість, почуття відповідальності за членів сім'ї, комунікабельність, гуманність, емпатія. Знання про себе зумовлюють здатність молодій людині аналізувати свої сили, можливості, особисті

якості та рівень їх розвитку, що являє собою ознаку наявності когнітивного компоненту. Самооцінка учня є важливим показником самоусвідомлення, який визначає його ставлення до своїх здібностей, можливостей, особистих якостей. Дані про самооцінку, з одного боку, характеризують рівень прагнень (мета, яку ставить перед собою учень), а з іншого боку, оцінку обґрунтованості та реалістичності його намірів у сімейних стосунках. Якщо мотиви вибору пояснюють ціннісне ставлення особистості до сім'ї, то завдяки самоусвідомленню сімейних цінностей, у нього складається впевненість у доречності свого вибору.

Загальна спрямованість ціннісних орієнтацій відбивається в переконаннях особистості, її світосприйнятті, які представляють собою результат взаємозв'язку ціннісних орієнтацій і всіх інших компонентів структури особистості (потреб, цілей, інтересів). Установки на сімейне життя та відповідальне батьківство демонструють ціннісну стійкість молодшої людини у виборі свого майбутнього подружнього життя, впевненість в правильності свого вибору.

Відповідно до визначеного компоненту обґрунтовано критерії та показники сформованості цінностей сімейного життя в учнів професійно-технічних навчальних закладів: знання сутності сім'ї, передумов і способів її створення та розвитку, знання конституційних основ функціонування сім'ї в Україні; розуміння сутності поняття «готовність до створення сім'ї», знання про цінності сімейного життя (здоровий спосіб життя, дбайливість, почуття взаємодопомоги, взаємоповаги, злагоди); ціннісні орієнтації (поцінування цінностей сім'ї; мотивація до набуття цінностей сімейного життя: здорового способу життя, дбайливості, почуття взаємодопомоги, взаємоповаги, злагоди); вміння застосовувати наявні знання, ставлення і цінності у власній поведінці: (вміння виявляти взаємодопомогу, взаємоповагу, злагоду у взаємодії з іншими людьми; виявлення дбайливості, дотримання здорового способу життя; здатність аналізувати та приймати рішення в життєвих ситуаціях, нести відповідальність за власні вчинки).

Список використаних джерел:

1. Професійне виховання майбутніх кваліфікованих робітників: методичний посібник / С.В. Алексеева, М.І. Вовковінський, Г.В. Грищенко, В.І. Заєц, Д.О. Закатнов, М.Д. Карп'юк, А.М. Москаленко, О.М. Отич, А.В. Селецький, Н.В. Смоляна, Ю.О. Павлов / за заг. ред. Д.О. Закатнова. – К.: Вид-во ІІТО НАПН України, 2012. – 583 с.

2. Формування цінностей сімейного життя у вихованців закладів інтернатного типу : монографія / Канішевська Л.В., Свириденко С.О., Кузьменко Л.В., Бернацька О.Б., Карпушевська Л.Р., Грігчина А.І., Лящук О.С. ; за заг. ред. Канішевської Л. В. – Харків : «Друкарня Мадрид», 2015. – 222 с.